

IN MEMORIAM

Stogodišnjica rođenja Ivana Očaka (1920.-1994.)

„Uvijek me je kao povjesničara zanimalo ono što još nije istraženo, što je malo poznato, ili sasvim nepoznato (...) Nije me smetalo što izučavanje biografija spada u jedan od najtežih historiografskih žanrova.“

(Ivan Očak, *Gorkić: Život, rad i pogibija*, Zagreb 1988., str. 362)

Dr. Ivan Očak, hrvatski povjesničar, autor nemalog broja monografija, znanstvenih i stručnih radova, rođen je 2. siječnja 1920. godine u Vrđniku u Srijemu. Nakon preseljenja, u Zagrebu završava osnovnu školu, Obrtničko-tehničku školu i dva razreda Trgovačke akademije. Zbog loših materijalnih uvjeta i nemogućnosti nastavka obrazovanja zaposlen je kao kovinotokar u željezničkoj radionici sve do početka Travanjskog rata. U toj radionici postaje član njezine partijske organizacije, a potom i aktivni sudionik narodnooslobodilačke borbe. Zbog teškog ranjavanja u blizini Drežnice 1943. godine, prebačen je u Italiju na liječenje u savezničku bolnicu. Usprkos narušenom zdravlju, nakon povratka iz Italije obnaša dužnosti prvog pomoćnika direktora Generalne direkcije željeznica Hrvatske u Zagrebu i načelnika personalnog odjela Ministarstva saobraćaja FNRJ u Beogradu. Dvije godine nakon ranjavanja, u listopadu 1945. godine, zbog pogoršanja zdravstvenog stanja, odlazi u Moskvu na liječenje. Nakon tri godine liječenja, u prosincu 1948. godine napušta Glavnu vojnu bolnicu Crvene armije. Našavši se tako usred partijsko-državnog sruza između Sovjetskog Saveza i FNRJ, ostaje u Moskvi i upisuje studij povijesnih znanosti na Historijskom fakultetu državnog sveučilišta „Lomonosov“. Diplomiravši s odličnim uspjehom 1953. godine, na trogodišnjoj aspiranturi na katedri povijesti Južnih i Zapadnih Slavena priprema kandidatsku disertaciju na temu „Učešće Jugoslavena u borbi za pobjedu sovjetske vlasti u Rusiji 1917.–1921. godine“. Nakon završetka aspiranture ostaje na katedri te u razdoblju od 1953. do 1972. godine napreduje od asistenta i starijeg predavača sve do docenta. Nastavnički rad Ivana Očaka sastojao se iz predavanja kolegija o suvremenoj povijesti Južnih Slavena s naglaskom na povijest naroda Jugoslavije. Osim na Historijskom fakultetu predavao je i na fakultetima za filologiju i novinarstvo. Dio njegova nastavnčkog rada bili su kolegiji arheografije i arhivistike. Nastavničko i znanstveno-istraživačko djelovanje Ivana Očaka u Sovjetskom Savezu prekinuto je 1972. godine njegovim uhićenjem, nakon čega mu je oduzeto sovjetsko državljanstvo i pozicija na sveučilištu. Uhićen je pod optužbom „slabog vladanja“, ali se s obzirom na okolnosti, njegovo podrijetlo i informbiroovsku prošlost može zaključiti da je riječ o politički motiviranom činu. Iduće, 1973. godine vraća se u Jugoslaviju, no sve do 1980. ne uspijeva pronaći odgovarajuće zaposlenje i bavi se publicistikom i znanstvenim radom. Od 1980. do 1991. godine obnaša dužnost znanstvenog savjetnika u Zavodu za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a od 1988. do smrti u ožujku 1994. godine predavao je arhivistiku na Odsjeku za informatiku Filozofskog fakulteta. Povodom smrti, nekrologe Ivanu Očaku napisali su Damir Agičić (*Historijski zbornik*, 1994.), Mario Strecha (*Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, 1994.), Mihael Sobolevski (*Časopis za suvremenu povijest*, 3, 1994.), Avgust Lešnik (*International Newsletter of Historical Studies on Comintern, Communism and Stalinism*, 5/6, 1994/95).

Znanstveno-istraživački i publikacijski rad Ivana Očaka odraz je njegova boravka u Sovjetskom Savezu i doticaja s neistraženom i neobjavljenom građom sovjetskih arhiva. Kao rezultat njegovih dugogodišnjih arhivskih istraživanja proizašlo je preko dvjesto radova (monografije, članci, biografije, polemički tekstovi, prikazi knjiga, novinski članci). Težište istraživanja Ivana Očaka bilo je usmjereno prema rusko-južnoslavenskim i sovjetsko-južnoslavenskim revolucionarnim i kulturnim vezama u razdoblju od kraja 19. do prva tri desetljeća 20. stoljeća. Njegov

opus, nastao na temelju arhivske građe, moguće je podijeliti na nekoliko tema pod zajedničkim nazivnikom istraživanja radničkog i revolucionarnog pokreta. U prvu skupinu spadaju rezultati istraživanja rusko-južnoslavenskih veza krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u kontekstu veza južnoslavenskih revolucionara i ruskih socijaldemokrata Georgija Plehanova. Druga tema obuhvaća pitanje sudjelovanja predstavnika jugoslavenskih naroda u Oktobarskoj revoluciji, njihove borbe za uspostavu sovjetske vlasti i prenošenje ideja revolucije u Jugoslaviju. Među radovima na tu temu ističu se: *Jugoslaveni u Oktobru* (Beograd, 1967.), *U borbi za ideje Oktobra: jugoslavenski povratnici iz Sovjetske Rusije* (1918.–1921.) (Zagreb, 1976.) i dr. Treća tema istraživanja Ivana Očaka rezultirala je nizom monografija koje prikazuju život i rad pripadnika jugoslavenskog komunističkog pokreta između dvaju ratova. U okviru nje biografski je prikazan život i rad partijske emigracije, čiji je veliki broj članova tragično skončao u Staljinovim čistkama. Neke od monografija su: *Vojnik revolucije. Život i rad Vladimira Čopića* (Zagreb, 1980.), *Braća Cvijići* (Zagreb, 1982.), *Gorkić: život rad i pogibija* (Zagreb, 1988.) i dr. U kontekstu hrvatsko-ruskih političkih i kulturnih veza, značajna je knjiga *Hrvatsko-ruske veze: druga polovica XIX. i početak XX. stoljeća* (Zagreb, 1993.), koja je ujedno i posljednja objavljena knjiga Ivana Očaka. U sklopu istraživanja radničkog pokreta, posebno mjesto zauzima zbirka građe *Afera Diamanstein – prvi antikomunistički proces u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (1919.)* (Zagreb, 1988.). Valja naglasiti kako su navedeni radovi tek mali dio njegova bogatog znanstveno-istraživačkog rada. Uloga Ivana Očaka i njegov rad značajni su za hrvatsku historiografiju jer je u složenim prilikama Sovjetskog Saveza imao mogućnost istraživati fondove državnih arhiva u vremenu nakon XX. kongresa KPSS. Iako mu nije bilo dozvoljeno da svu pronađenu građu evidentira i objavi, svojim neumornim istraživanjem sovjetskih arhiva zadužio je struku. Zadužio ju je utoliko što joj je dao na uvid podatke i građu, koji joj inače ne bi bili dostupni, s obzirom na činjenicu da su mnogi fondovi arhiva u kojima je radio danas nedostupni za istraživače. Imajući sve to u vidu, kao i spomenuti iznimno bogati historiografski opus, stogodišnjica rođenja Ivana Očaka može poslužiti kao dodatni poticaj za revalorizaciju njegova znanstveno-istraživačkog rada.

Marino Boban

In memoriam Josip Seršić (1948-2020)

U sjećanje na Josipa Seršića, koji je preminuo na blagdan sv. Stjepana 2020. godine, autorica donosi pregled njegova plodonosna profesionalnog i ljudskog puta kojim je ostavio trajan pečat u hrvatskoj iseljeničkoj znanstvenoj historiografiji.

Josip Seršić bio je jedan od najvažnijih i najplodnijih suvremenih hrvatskih polihistora u Austriji. Dovoljno je reći da je on znao gotovo samcat završiti projekt koji bi se smatrao golemim uspjehom za čitavu jednu instituciju nakon višegodišnjih kolektivnih napora. Svoje interpretacije branio je uvjerljivo i energično, ali pristojno i, nadasve, tvrdoglavo. Obožavao je raspravljati. Sjećam se jednog od mojih prvih susreta s njim. Čim je ušao, počeo je iz svog ruksaka vaditi novine, časopise, knjige – plasirao je nekoliko iznenađujućih teza o hrvatskoj povijesti, o kojoj je upravo počinjao pisati. Znao je šaljivo reći: „psst... za ovo ne zna ni milicija”.

Nas dvoje tvrdih Primoraca i entuzijastični, prilično smo revno ušli u raspravu, naravno na čakavštini koju oboje obožavamo. Rasprava je imala svoj nastavak, jer me je kod kuće dočekaio njegov mejl u kojem, uvažavajući i moje argumente, dodatno pojašnjava i razrađuje svoje stavove. Mejlovi su odisali očitim zadovoljstvom što je naišao na otpor i još očitijom nadom da će se taj otpor nastaviti, prisutne su bile tek male naznake doktorove samozaljubljenosti. U odnosu na moj rad bio je kritičan, aktivan, realističan i optimističan.

Dugo godina privlačilo mi je pažnju vrijeme kada su poslani doktorovi mejlovi. Precizni i promišljeni mejlovi često su stizali u tri, četiri ili pet ujutro. Spavao je malo, radio je dosta. Doktor je to tumačio time da mu je noćno nespavanje ostalo još iz vremena dok je kao liječnik radio noćne smjene.

Tek sada, kada ga više nema, u Hrvatskoj akademskoj zajednici u Austriji shvaćamo koliko su bili vrijedne njegove upute i koliko nam je vremena svojim ogromnim znanjem uštedio. Iza toga širokoga znanja su, naravno, stajale ozbiljne radne navike, ali je objašnjenje zapravo mnogo jednostavnije. Doktor je zaista s puno elana volio svoj posao – liječnika, istraživača, jezikoslovca, pa mu je rad i pisanje bilo igra, nešto što se događalo s lakoćom i prirodnošću.

Josip Seršić rodio se 18. ožujka 1948. u Baški na otoku Krku gdje je stekao osnovno školsko obrazovanje, nakon čega završava gimnaziju u Krku i Puli. Studirao je medicinu u Rijeci i Zagrebu koju 1971. godine u roku završava.

Zanimanje za povijest počinje već u osnovnoj školi s predmetom „Priroda i društvo“, a zatim posebno na satovima povijesti. Zbog toga često čita Kačićeve pjesme i pjesme o Baški autora Jurja Desantića. Već u osmogodišnjoj školi zavolio je turističko vođenje gdje je kao trinaestogodišnjak vodio učenike u novoosnovanoj turističkoj školskoj zadruzi. Napredan učitelj povijesti pridonio je da se doktorova ljubav prema povijesti produbi jer je za učenike održao par školskih satova s odabranim poglavljima iz domaće povijesti. U tu svrhu osnovana je u školi „Arheološka skupina“ u sklopu izvannastavnih aktivnosti, u kojoj je doktor bio aktivan. U gimnaziji ga je posebno zanimala povijest umjetnosti, ali i svjetska i nacionalna povijest.

Još u studentskim danima, od 1968. godine pa sve do danas, bio je aktivist zavičajno-muzejskog odbora i suosnivač Zavičajnog muzeja Baška. Uz zahtjevan studij medicine doktor je stigao i postavljati eksponate, izložbe, biti vodič-volonter i surađivati s arheolozima. U ljeto 1970. godine skupina arheologa došla je u Bašku provesti terensko istraživanje, a na čelu skupine bio je voditelj prapovijesnog odjela V. Miroslavljević. Zagrebački je profesor Seršića angažirao za vodiča na terenu. U tom je procesu Seršić puno naučio i zainteresirao se da se bavi poviješću. Kako je svojedobno konstatirao, tada je paralelno sa svojom medicinskom diplomom dobio (vjerojatno

skromni, nesustavni) autodidaktički povijesni studij. Oni koji su ga poznavali mogu posvjedočiti da je njegovo povijesno znanje bilo sve, samo ne „skromno“.

Od 1972. godine, za vrijeme liječničkog staža u Puli, intenzivno je autodidaktički proučavao hrvatski jezik, povijest i humanističke znanosti u znanstvenoj knjižnici u Puli. Inozemno liječničko iskustvo stječe od 1973. do 1983. godine kada radi kao liječnik u Njemačkoj (pret. interna medicina sa specijalizacijom), zatim nastavlja raditi kao liječnik u Hrvatskoj. Usporedno s tim radom, 1980-ih godina objavljuje članke, istražuje, proučava literaturu i arhive pretežno o lokalnoj i regionalnoj povijesti. Krajem 80-ih godina ljubav ga odvodi u Beč, gdje se 1989. godine oženio s Bečankom i trajno se nastanio.

U Beču od 1988. do danas ostavlja veliki trag u promociji hrvatske kulture. Bio je ne samo suosnivač hrvatskih udruga u Beču, nego i jedan od najaktivnijih članova, pa često surađuje s institucijama u Hrvatskoj. Tome pridonose i višegodišnja istraživanja u knjižnicama i arhivima u Beču, npr. iz medicinske i vojne povijesti Malteškoga reda, na što ga je ponukalo obiteljsko porijeklo njegove prabake Anne Brignone koje datira iz 1790. godine.

U vrijeme stvaranja hrvatske države dr. Seršić je uporno istraživao neraščišćen problem granica Hrvatske. Iz toga je uslijedila suradnja s „Kačićevom komisijom“, gdje je marljivo kopirao na desetke i koju stotinu (graničnih) karti, kao i na tisuće stranica iz literature i arhiva, pogotovo o razgraničenju prilikom mirovnih pregovora. Podaci su „od neprocjenjive vrijednosti“, kako su rekli ljudi iz komisije.

Od 1990. godine doktor Seršić je iz tjedna u tjedan pisao za gradišćanske *Hrvatske novine* u Železnom (Eisenstadt), *Panonski list*, *Hrvatsko slovo* i za druge medije, pretežno na tematici austro-kroatike. Pisati trideset godina za gradišćanske *Hrvatske novine*, na volonterskoj bazi, dovoljan je podatak da se shvati koliko je aktivno i permanentno utjecao i na gradišćanske Hrvate, te sasvim sigurno pridonio zbližavanju i razumijevanju useljenih Hrvata i gradišćanskih Hrvata.

Tijekom 80-ih i 90-ih godina objavio je mnoštvo različitih feljtona u *Hrvatskim novinama*. Mogu se izdvojiti samo neki, npr. o Tridesetogodišnjem ratu i „Hrvatima“ kao rodu vojske(!), Prvom svjetskom ratu, zatim o povijesti kravate, tekstove o čakavskoj književnosti, Hrvatskom kolegiju u Beču, a tu se može dodati i njegovo „otkriće“ Dalmatinskoga podruma (*Dalmatinerkeller*) koji je postojao u 17. stoljeću u Beču.

U slučaju nastanka doktorove knjige *Hrvatski Beč* pokazuje se istinita latinska poslovice *Habent sua fata libelli*. Naime, 1996. počinje se baviti tematikom kroatika-vijenenzija pa objavljuje prilog „Kroaten in Wien“ u knjizi „WIR“ bečkoga gradskog muzeja Wien Museum – izašloga povodom izložbe o doseljavanju u Beč. Te iste, 1996. godine – povodom Ostarrichi ljeta piše za *Hrvatske novine* seriju članaka o Koruškim Hrvatima (Koruška, Štajerska, itd.). Novinarka bečkoga ORF-a Silvana Meixner zapaža njegov rad i predlaže upravo njega kao autora za prilog „Kroaten in Wien“. Po riječima doktora, novinarka je tako postala muza Clio njegovoga publicističkoga djela na ovoj užoj temi. Istovremeno ORF Gradišće snima prilog s njim na temu Hrvata u Beču. Krajem 90-ih godina otkriva podatak u knjizi Karla Ziaka *Österreich panorama*, tj. da je Ziak za ljeto osnivanja Hrvatskoga Sela vjerojatno uzeo godinu 1609. jer je tada izdana jedna veduta Beča iz ptičje perspektive (*Vogelschau*) koju je nacrtao umjetnik Hoefnagel/Hufnagel – na njoj se naime vidi po prvi put i za Hrvate bitni Krowotendörfel.

Taj podatak da je Hrvatsko Selo na Spittelbergu nastalo već 1609. godine postaje, po doktorovim riječima, *terminus a quo* za simpozij i proslavu „400 godina Hrvata u Beču“ 2009. godine, kao i prateće izložbe u Beču, Bratislavi i Zagrebu. Nešto kasnije te iste 2009. godine vodi grupu hrvatskoga veleposlanstva „Tragovima Hrvata u Beču“ o čemu ORF Gradišće snima posebni TV-prilog.

Konačno, knjiga *Hrvatski Beč* izašla je 2013. i imala je prezentaciju 7. listopada 2013. godine na staroj adresi Veleposlanstva Republike Hrvatske u Republici Austriji – Heubergasse 10, 1170 Beč. Dvojezična hrvatsko-njemačka knjiga dr. Josipa Seršića prikaz je gotovo nepoznate, raznolike i isprepletene petstogodišnje povijesti Hrvata u dunavskoj metropoli. Otada su Hrvati, kako je doktor istaknuo, čvrsta sastavnica bečkog stanovništva. Doktorovom zaslugom ispravljena je historiografija grada Beča koja je do tada jedva i poznavala Hrvate i pretvarala ih u „Slovake“, u ljude „iz Hrvatske“ i sl.

Doktorov rad u Hrvatskoj akademskoj zajednici u Austriji (HAZ)

Tiha, ali ogromna energija obilježavala ga je i kao suradnika, odnosno organizatora prijateljske atmosfere – jednostavno, još jedan njegov veliki talent bio je da nadahne, da motivira na pozitivan način.

Od 2014. nadalje blisko sam surađivala s njim na dosta zajedničkih projekata. Doktor je bio sretan i zadovoljan jer je vidio naše aktivnosti, po njegovim riječima, kao krunu ostvarivanja davnih planova za kulturnu djelatnost Hrvata u Beču.

To je i činjenica jer HAZ radi ozbiljne projekte na najvišoj akademskoj razini. Brojne su aktivnosti u okviru HAZ-a, predavanja, izložbe, prezentacije knjiga, znanstveni skupovi i publikacije u kojima je doktor Seršić sudjelovao ili ih podupirao. Naime, kada je 2015. održan znanstveni simpozij u povodu 200. obljetnice rođenja biskupa, teologa, pisca i političara Josipa Jurja Strossmayera, u okviru 650. obljetnice nastanka Bečkog sveučilišta, a simpoziju je HAZ bio suorganizator, doktor Seršić je pokazao svoje bogato znanje i nakon simpozija u Arkadnom dvorištu Bečkog sveučilišta održao kraće vođenje. Nakon toga je uslijedilo polaganje vijenaca u Augustinskoj crkvi u Beču, čime su odane počasti hrvatskim velikanima u bečkoj povijesti: Vatroslavu Jagiću, Adolfu Mussafiji, Adamu Dvertiću i Ludwigu Adamoviću (Čepinskom), koji su direktno povezivali Hrvatsku i Austriju.

Bilo je interesantno promatrati čuđenje stručnjaka različitih područja s kojim žarom jedan amater ravnopravno sudjeluje i korigira, nadopunjuje u raspravama. Naravno, dobronamjerno jer je posjedovao urođenu jednostavnost i smisao za mjeru. To je postalo jasno u predavanju koje smo organizirali pod naslovom „Hrvatski liječnici i hrvatski jezik“, gdje je istaknuo koliko je tema liječnika u hrvatskoj književnoj povijesti rijetko istražena. Tu činjenicu je objasnio time, a zapravo je nesvjesno progovorio i o sebi, da je liječničko zvanje slično stvaranju književnog uratka: slušanje pacijenta, donošenje odluke kroz saznanja i konačno postavljanje dijagnoze. Na upit zbog čega se liječnici u tolikoj mjeri bave politikom, odgovorio je da postoji jedna crvena nit koja povezuje liječnike s politikom, a to je njihovo životno i stručno iskustvo. To se pokazalo točnim jer je dr. Seršić dobro procjenjivao globalnu društveno-političku situaciju, osobnost pojedinih političara, hrvatski i austrijski mentalitet kao osnovu za ponašanje društvenih zajednica. U političkom smislu, dr. Josip Seršić bio je umjeren čovjek.

Iznad svega treba istaknuti projekte u kojima smo doktor i ja bili inicijatori, a važni su za hrvatsku znanost – to su simpozij „Hrvati na Bečkom sveučilištu“ povodom 650. obljetnice osnutka Bečkog sveučilišta, najstarijeg sveučilišta na njemačkom govornom području i postavljanje trojezične spomen-ploče, i na hrvatskom jeziku, liječniku cara Franje II./I. i botaničaru iz Rijeke Nikoli Tomi Hostu u Botaničkom vrtu Sveučilišta u Beču. Prema neslužbenim podacima, spomen-ploču ovom osnivaču Hostovog vrta i Alpskog vrta vidjet će godišnje u Belvederu 2,5 milijuna ljudi. Finale je uslijedilo kada smo doktor i ja sudjelovali na poziv gradonačelnika grada Beča Michaela Häupla i rektora Bečkog sveučilišta Heinza W. Engla na svečanoj završnoj ceremoniji koja je održana 29. listopada 2015. u plesnoj dvorani Gradske vijećnice u Beču (*Wiener Rathaus*).

Važan projekt HAZ-a je izložba „Torpedo – prvi na svijetu“ 2017. godine. Namjera je bila istaknuti torpedo kao tehnički izum koji je Rijeku pretvorio u prepoznatljivo industrijsko središte, u trenutku kada se Rijeka pripremala za 2020. godinu kada joj dodijeljena prestižna titula europske prijestolnice kulture. Znanstveni skup „Rijeka i Austrija, razlike i sličnosti“ koji je bio zakazan za ožujak 2020. u Beču, s vodećim ljudima znanstvenog, političkog, crkvenog i kulturnog života Beča i Rijeke, naprasno je morao biti otkazan deset dana prije početka zbog korona krize. No održat će se i biti posvećen dr. Josipu Seršiću, koji mu se iskreno radovao. Sve znanstvene radove HAZ godišnje objavljuje u zborniku radova *Periodicum*, u kojem je doktor Seršić ostavio neizbrisiv trag.

Kao nekim prstom sudbine doktor Seršić dobio je počasno mjesto u poglavlju o istaknutim osobama u knjizi *Hrvati i hrvatske udruge u Austriji*, koja se zbog svoje sveobuhvatnosti na više od tisuću stranica može smatrati jedinstvenom takve vrste na svijetu posvećenu hrvatskom iseljeništvu, na kojoj je HAZ u suradnji s Hrvatskim svjetskim kongresom u Austriji radio duge četiri godine.

U Hrvatskom svjetskom kongresu u Austriji (HSK) doktor Seršić je svoje znanje nesebično prenosio na brojne naraštaje mladih ljudi. Rado je bio mentor-voditelj studentima Erasmus plus programa koji su boravili u Beču, a koje je više godina zaredom organizirao HSK Austriji u suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu. Svoje slobodno vrijeme posvetio je tim mladim ljudima i prenosio im znanje. Uvijek je to činio pristupačno, povezujući činjenice iz prošlosti s nekim suvremenim događajima ili osobama jednostavnim izričajem, duhovitim i nenametljivim pristupom, širokim rasponom tema. Mladolikog duha, volio se družiti i u neformalnim sastancima.

Njegovi su znanstveni radovi bili i ostali uzor kolegama, pogotovo kod mlađih naraštaja kao često korišten izvor citiranja prilikom izrade magistarskih i doktorskih radova na bečkim sveučilištima.

U zadnjim danima svoga života doktor Seršić me je upozorio da poručim kolegama kako treba pojačati aktivnosti u vezi nedavno pokrenute peticije u Parlamentu Republike Austrije. Peticija je pokrenuta nakon što je hrvatskim učenicima 2020. godine onemogućena daljnja nastava na hrvatskom jeziku kao samostalnom nastavnom jeziku u Austriji. Peticija je još uvijek aktualna među brojnim hrvatskim građanima u Austriji, a predstavlja izraz višegodišnje borbe hrvatskog naroda da uči svoj materinski jezik, umjesto sramotno nametnutog i izmišljenog BKS jezika (bosanski/hrvatski/srpski jezik). Doktor je tumačio da je konačni cilj peticije da se uz jačanje materinskoga jezika stvara bolji temelj za cjelokupan obrazovni proces, kao i za učenje drugih jezika.

Mogu dodati da će austrijska politika nametanja jezičnog unitarizma, koja negira činjenicu hrvatskog prava na vlastiti jezik kao i činjenicu da je hrvatski jezik službeni jezik u Europskoj uniji, postojeće napetosti prije pojačati nego smiriti.

Doktor Josip Seršić njegovao je vjeru u čovjeka i vrijednost pojedinačne ljudske osobe po kojoj svaka žrtva, pogotovo ako se radi o civilima, kojih je u Bleiburgu nesumnjivo bilo, ima pravo da se za njom žali i održi misa zadušnica. U tom smislu se izjašnjavao prema Bleiburgu kao mjestu komemoracije. Također je znao reagirati ako su se Hrvatima u Austriji dodavali razni stigmatizirajući, nekorektni i zluradi ustaški epiteti, korišteni u dnevno-političke svrhe.

Josipa Seršića najkraće bi se moglo opisati kao pravog univerzalnog čovjeka izuzetna intelekta i znatiželjna uma te snažnih kognitivnih sposobnosti. U svakom je pogledu bio velik čovjek i njegov je gubitak ostavio veliku prazninu u životima svih koji su bili s njim u komunikaciji.

I za kraj, jasno je da ćemo svi umrijeti, nije nam cilj živjeti vječno. Cilj je stvoriti nešto što će živjeti vječno. Nitko stvarno ne umire ako njegova djela nastavljaju živjeti.

Adio i nikad više, hvala doktore.

Anamarija Manestar

Mijo Korade
(11. rujna 1947. – 1. studenoga 2020.)

U danima kada smrt postaje broj, a život iščekivanje, napustio nas je još jedan predani, samozatajni, tihi pregalac. Dana 1. studenoga 2020. preminuo je prof. dr. sc. Mijo Korade, povjesničar, profesor i kolega. Mijo Korade rođen je 11. rujna 1947. u naselju Delkovec, u blizini Mača. Rođen u obitelji s troje braće, od oca Lacka i majke Ane, Mijo Korade odrastao je u srcu Hrvatskog zagorja koje je ostalo prisutno u njegovom životu i radu kroz cijeli život. Školovao se u Zagrebu gdje je završio gimnaziju i studij filozofije (1971.) te studij teologije (1975.) na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove. Daljnje školovanje je nastavio u Rimu, na Facoltà di storia ecclesiastica Papinskoga Sveučilišta Gregoriana gdje je 1980. magistrirao i 1988. doktorirao s temom „La ‘Missione illirico-dalmata’ dei gesuiti (1852–1900) – Svolgimento, metodo e risultati”. U svom radnom vijeku Mijo Korade radio je kao vjeroučitelj u Osijeku (1975.–1977.), u gimnaziji Nadbiskupskoga dječakškoga sjemeništa u Zagrebu (1980.–1982.), kao profesor crkvene povijesti na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu (1980.–1981., 1988.–1991.). Radio je kao urednik i autor za balkanske zemlje u izradi enciklopedijskoga djela *Diccionario de Historia de la Compañia de Jesús* (4 sv., Roma – Madrid, 2001.) na Istituto storico della Compagnia di Gesù u Rimu (1981.–1984.). Ostat će zapamćen i kao suosnivač te prvi pročelnik Hrvatskoga povijesnog instituta u Beču (1990.–1991.).

Nakon boravka u Beču Mijo Korade vraća se u Hrvatsku i od 1996. počinje raditi na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu, najprije kao voditelj projekta „Hrvatska latinistička historiografija“, zatim od 2002. kao voditelj projekta „Historiografija hrvatskoga redovništva u XVII. i XVIII. stoljeću“ te od 2005. kao voditelj projekta „Civilna Hrvatska ranoga novovjekovlja – politički, društveni i kulturni aspekti“. Još kao zaposlenik Hrvatskoga instituta za povijest honorarno počinje predavati na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu gdje pronalazi svoje posljednje radno mjesto. Na Hrvatskim studijima radio je od 2007. do 2017. kada odlazi u mirovinu, no ostao je tamo i dalje prisutan kao vanjski suradnik. U srpnju 2019. jednoglasno je izabran u zvanje *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu.

Svoje bogato životno i radno iskustvo stjecano u Hrvatskoj, Austriji i Italiji profesor Korade predano je prenosio učenicima i studentima kroz niz kolegija iz hrvatske kulturne povijesti. Na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu predavao je na preddiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju povijesti. Od 2009. do 2013. te 2017. obnašao je funkcije voditelja preddiplomskog, diplomskog i doktorskog studija. Radio je na ustroju nastave i izradi programa studija povijesti. Uvijek spreman na suradnju i poticanje mladih povjesničara, bio je mentor na više desetaka diplomskih radova i devet uspješno obranjenih doktorskih radnji.

U svojoj znanstvenoj djelatnosti Mijo Korade ostat će zapamćen kao istraživač tema iz hrvatske novovjekovne povijesti. Poseban je naglasak stavio na istraživanje novovjekovne povijesti isusovačkog reda i djelatnosti isusovaca u sferi kulture i obrazovanja. Zahvaljujući njegovim radovima upotpunjene su spoznaje o mnogim istaknutim dušobrižnicima, istraživačima, znanstvenicima i piscima, među kojima su neki i spašeni od povijesnog zaborava. Iz pera Mije Korade svoje mjesto u hrvatskoj kolektivnoj memoriji pronašli su ili upotpunili: Igancije Szentmartony St., Ivan Krstitelj Marchesetti, Nikola Sušić, Franjo Ksaver Haller, Nikola i Ivan Rattkaj, Ferdinand Konščak, Nikola Plantić i Ivan Vreman Josip Zanchi, Mihael Lipšić, Augustin Michelazzi, Franjo Staindl, Benedikt Rogaćić, Ivo Lukarević, Miho Mondegač i mnogi drugi. Iz njegove bogate bibliografije od četrnaest objavljenih knjiga i više stotina znanstvenih i stručnih radova svakako valja istaknuti koautorstvo u knjizi Juraj Rattkay *Spomen na banove i kraljeve kraljevstva-*

va Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Zagreb 2001., za koju je iste godine dobio nagradu HAZU, zatim udžbenik *Povijest redovništva*, Zagreb, 1981., dopunu izdanja knjige Miroslava Vanina *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb 1987. te knjigu *Istraživači novih obzorja. Djelovanje hrvatskih misionara i profesora od 16. do 20. stoljeća*, Zagreb 2015. Uz plodonosnu znanstveno-istraživačku i nastavničku djelatnost Mijo Korade predano je radio na afirmaciji i popularizaciji hrvatske povijesti. Kao autor više izložbi, organizator velikog broja znanstvenih skupova te urednik mnogobrojnih časopisa, među kojima svakako valja istaknuti *Vrela i prinosi*, *Gazophylacium* i *Tkalčić*, značajno je utjecao na smjer razvoja hrvatske historiografije.

Izostanak uvijek smirenog i nasmiješenog lica, riječi potpore i razumijevanja, svi studenti, suradnici i kolege Mije Korade osjećat će kao nenadoknativ gubitak no njegov znanstveni doprinos ostat će trajno prisutan u hrvatskoj historiografiji.

Darko Vitek

In memoriam János M. Bak (1929. - 2020.)

Među više istaknutih povjesničara koji su nas zauvijek napustili tijekom 2020. godine je i poznati medievist János M. Bak koji je u Budimpešti 18. lipnja 2020. preminuo u devedeset drugoj godini. Porijeklom iz liberalne obitelji mađarskih Židova višeg srednjeg sloja, bio je u pravom smislu građanin svijeta koji je tijekom svojeg bogatog života živio i djelovao u Mađarskoj, Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi da bi posljednja tri desetljeća ponovno proveo u rodnoj Mađarskoj uz brojne znanstvene, obiteljske i prijateljske posjete širom svijeta. Redovito je provodio odmore i u Hrvatskoj koju je jako volio. Hrvatska obala, Dalmacija i Kvarner, bila je i mjesto u kojem se u vrijeme disidentskog izbjivanja iz Mađarske u vrijeme komunizma potajno sastajao s obitelji iz Mađarske. Posljednji tridesetogodišnji period života je onaj pak u kojem se osobito povezao s hrvatskim povjesničarima te utjecao na hrvatsku historiografiju. Osim što se radi o svjetski priznatom stručnjaku, János M. Bak je bio i prevoditelj i popularizator ugarske i općenito srednjoeuropske srednjovjekovne povijesti, pokretač i organizator više međunarodnih studijskih programa i projekata, ali i predani aktivist te i sam značajan, makar samozatajan, sudionik i heroj mađarske Revolucije 1956. godine, za što je kasnije i odlikovan. Sebe je u životnom intervjuu koji je dao drugom istaknutom mađarskom medievistu i partneru u osnivanju Odsjeka za srednjovjekovne studije (Medieval Studies) na Central European University u Budimpešti Gáboru Klaniczayu* opisao „više kao učitelja nego znanstvenika i autora“ iako je iza sebe ostavio plodan znanstveni opus. Kao učitelja i svojevrsnu očinsku figuru pamti ga niz hrvatskih medievista generacija stasalih u razdoblju od kraja 1980-ih do prvih desetljeća 21. stoljeća. Uz Hrvatsku je bio vezan i brojnim znanstvenim, nastavnim i privatnim vezama pa je njegova smrt, makar u poznim godinama, bolno dotakla brojne hrvatske povjesničare.

Rođen 25. travnja 1929. u sekulariziranoj židovsko-mađarskoj obitelji, odmalena okružen knjigama i umjetničko-intelektualnim krugom prijatelja svojih roditelja, s početkom Drugog svjetskog rata suočio se ubrzo s antisemitskom politikom – prvo relativno „umjerenom“ segregacijom u gimnaziji u posebnoj razredu *Izraelićana* i pokretu skauta da bi od proljeća 1944. i početka otvorenog holokausta mađarske židovske populacije nakon njemačke okupacije i uspostave režima Ferenc Szálasiya i njegove Partije strelastih križeva preživio skrivajući se kao petnaestogodišnjak uz pomoć obiteljskih prijatelja, ali i vlastoručno falsificiranih dokumenata kojima je pomogao i prijateljima u sličnoj situaciji. Potonje kao i odluka da u vrijeme antižidovskih progona, makar odgojen sekularno i agnostički, prođe vjersku pripremu i proslavi bar micvu, upućuje na osobine snalažljivosti i iskazivanja pojedinih elemenata svojeg složenog mađarskog, židovskog i srednjoeuropskog identiteta više u trenucima ugroženosti tih elemenata nego probitačnosti. Te osobine su za njega bile karakteristične cijeli život.

Nakon završetka rata mladi Bak se entuzijastički priključio komunističkom pokretu (čak je sudjelovao i u jednoj od radnih akcija u Jugoslaviji), ali do 1950. i završetka studija povijesti (s naglaskom na srednjovjekovnoj povijesti), sociologije i političke ekonomije na Sveučili-

* *Four Medievalists in Twentieth-Century Central Europe Conversations with Jerzy Kłoczowski, János M. Bak, František Šmahel, and Herwig Wolfram*, ed. Pavlína Rychterová, Gábor Klaniczay, Paweł Kras, Walter Pohl, 91-193 (Budapest – New York: Central European University Press, 2019). Za one koje pobliže zaintrigira njegov život tu je i 70-minutni dokumentarni film koji je o njemu snimila njegova kći, njemačka producentica i redateljica Gamma Bak *East ... West ... Home's Best* (Michael Krause, Berlin, 1992)

štu Eötvös Lorándu Budimpešti te početka vojnog roka već je bio podvrgnut disciplinskom postupku i izbačen iz partijskih struktura. Svoje tadašnje prozelitističke marksističke aktivnosti i odnose prema kolegama i profesorima opisivao je kasnije krajnje otvoreno i autoironično. Kasnije se politički određivao liberalnim socijaldemokratom zadirujući od svakog ekstremizma. Nakon odsluženja vojnog roka tijekom kojeg je izučio za radio-vezista, zaposlio se kao nastavnik u osnovnoj, potom srednjoj školi i konačno u Trgovačkoj akademiji u Budimpešti te zasnovao obitelj. Međutim, revolucija u jesen 1956. u koju se aktivno uključio sudjelujući u Revolucionarnom povjerenstvu mađarske inteligencije, osobito u kontaktima s međunarodnom javnosti, sve je promijenila. Nakon ulaza sovjetske armije i sloma revolucije i uhićenja bliskih prijatelja i suradnika, Bak je među četvrt milijuna izbjeglica koji napušta Mađarsku u koju će se ponovno vratiti tek početkom 1990-ih. Odlazi u Austriju te potom Njemačku. Paradoksalno, upravo će u izbjeglištvu započeti njegov plodan znanstveni, a kasnije i znanstveno-nastavni rad. Neko vrijeme sudjelovat će aktivno i u radu disidentskog Instituta Imre Nagy u Bruxellesu. Na *Georg-August-Universität* u Göttingenu pod mentorstvom Percyja Ernsta Schrama doktorirao je 1960. s temom odnosa kraljevske vlasti i staleža u Ugarskoj u kasnom srednjem vijeku (*Königtum und Stände in Ungarn im 14.-16. Jahrhundert*, objavljena 1973. u Wiesbadenu). Za vrijeme studija izdržavao se uz stipendiju i koristeći znanje stečeno u vojsci – ploveći kao telegrafist na trgovačkim brodovima između Hamburga i Chicaga. Nakon doktorata proveo je dvije godine na poslijediplomskom studiju u Oxfordu te nakon također dvogodišnjeg djelovanja na sveučilištu u Marburgu u Njemačkoj u sklopu Instituta za istočnoeuropske studije, potom kao gostujući izvanredni profesor dvogodišnjeg razdoblja na University of Delaware u Sjedinjenim Američkim Državama, konačno 1968. odlazi na University of British Columbia u Vancouveru u Kanadi na kojem će raditi do umirovljenja 1990. godine.

Na ovom radnom mjestu konačno se mogao u potpunosti posvetiti srednjovjekovnoj povijesti i u znanstvenom i u nastavnom smislu, ali i kao jedan od glavnih pokretača intenzivnog izučavanja srednjeg vijeka u Sjevernoj Americi povezujući znanstvenike i sveučilišne nastavnike Europe i Sjeverne Amerike. U znanstvenom smislu posvetio se najviše socijalnoj povijesti povezujući je s historijskom antropologijom kroz teme kraljevske vlasti, osobito simbola moći i ritualima povezanim s vlasti, plemstva, seljaštva, zakona... Izbor iz njegovih studija objavljen je 2010. godine pod nazivom *Studying Medieval Rulers and Their Subjects. Central Europe and Beyond* (Farnham: Ashgate). Bak je također izuzetno zaslužan za upoznavanje zapadne historiografije s dosezima historiografije iza Željezne zavjese svojim prijevodima i prikazima osobito mađarskih, ali i drugih istočnoeuropskih povjesničara. Naročito se ističu svojim utjecajem prijevodi knjiga Ericha Fügedija i Arona Gureviča. Odmah po dolasku u Vancouver pokrenuo je i godišnju medievističku radionicu, organizirao razne konferencije, uređivao zbornike, pokrenuo je i časopis *the Journal of Peasant Studies*, a osobito je značenje imao sredinom 1980-ih pokrenut projekt *Majestas* – međunarodno društvo za proučavanje srednjovjekovne kraljevske vlasti u sklopu kojeg je organizirao nekoliko konferencija te u kojem su sudjelovali ugledni znanstvenici iz Europe i Amerike. Primjerice, 1990. u zborniku *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, koji je Bak uredio, svoje priloge su objavili Lawrence Bryant, Ralph E. Giesey, Anne D. Hedeman i Richard C. McCoy iz Sjedinjenih Američkih Država, Jean-Claude Bonne i Jacques Le Goff iz Francuske, Reinhard Elze, Erich Hoffmann i Bernhard Schimmelpfening iz Njemačke, Janet L. Nelson i David J. Sturdy iz Velike Britanije, Aleksander Gieysztor iz Poljske, Andrew Hughes iz Kanade i Elisabeth Vestergaard iz Danske.

Osim tog projekta, još uvijek u Kanadi, Bak je pokrenuo druge dvije velike inicijative. Tako je u suradnji s Heinzom Quirinom i Paulom Hollingsworthom objavio 1987. prvi priručnik namijenjen studentima o srednjovjekovnim pripovjednim izvorima – *Medieval Narrative Sources. A Chronological Guide (with a List of Major Letter Collections)* – objavljen na engleskom i njemačkom, koji je kasnije doživio još tri prerađena i proširivana izdanja s novim suradnicima, tako i s hrvatskim povjesničarom Ivanom Jurkovićem 2013. s naslovom *Chronicon. Medieval Narrative Sources. A chronological guide with introductory essays* (Turnhout: Brepols). Znatno prerađena verzija dostupna je omedavno on-line.

Godine 1989. sa suradnicima Jamesom Rossom Sweeneyem i Györgyom Bónisom pokreće kritičku seriju legislativnih izvora srednjovjekovnog ugarskog kraljevstva *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary*. Taj projekt je nastavio i završio po povratku u Mađarsku 2012. posljednjim petim sveskom. Metodološki obrasci tog izdanja koriste se i u pripremi dvojezičnog izdanja (na jeziku izvornika i engleskom) srednjovjekovnih hrvatskih zakona, započetoj u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost koji je vodio Damir Karbić. U sklopu tog projekta Bak je i posljednji put boravio (službeno) u Hrvatskoj u proljeće 2019. godine.

Kako je već spomenuto, intenzivni dodiri s hrvatskom historiografijom nastaju nakon njegovog povratka u Mađarsku nakon umirovljenja u Kanadi kada je 1995. jedan od glavnih pokretača *Department of Medieval Studies* na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti. Na tom je sveučilištu djelovao aktivno kao profesor do 2004., a potom kao *professor emeritus* do smrti redovito posjećujući magistarske i doktorske obrane i druga događanja. Koristeći svoje brojne profesionalne i prijateljske veze širom svijeta doveo je na odsjek brojne ugledne povjesničare kao stalne ili gostujuće profesore. S hrvatske strane kao nastavnik se ubrzo uključio Neven Budak sa zagrebačkog sveučilišta. Može se reći da je ovaj odsjek postao prava vrata u svijet hrvatske medievistike. Dobar dio medievista srednje i mlade generacije koji danas rade na sveučilištima i institutima u Hrvatskoj završio je tamo magisterije i/ili doktorate, a još više ih je sudjelovalo na konferencijama, u povjerenstvima za obranu magisterija i doktorata, ljetnim školama. Bakovi najbliži suradnici i doktorandi bili su već spomenuti Damir Karbić i Ivan Jurković koji su svojim doktoratima započeli preporod modernih studija plemstva u Hrvatskoj i do kraja ostali među njegovim najbližim suradnicima i osobnim prijateljima. Veliki doprinos shvaćanju da nastanak i razvoj hrvatskih društvenih struktura nisu izoliran fenomen unutar srednjovjekovne Europe bili su i projekti koje je Bak pokrenuo u tom periodu, osobito *Women and Power in Medieval East-Central Europe* i *Nobility in Medieval and Early Modern Central Europe*, usredotočeni na područje od Baltika do Jadrana i Crnog mora, ali uključujući i povjesničare izvan ove regije. Još jedan Bakov projekt važan za našu povijest i regiju je i dvojezično (jezik izvornika i engleski) izdavanje izvora *Central European Medieval Texts* – narativnih vrela s područja Srednje, odnosno Srednjoistočne Europe gdje su objavljeni i neki izvori s hrvatskog povijesnog prostora, npr. Kronika Tome Arhidakona. Bio je uključen i u pokretanje MECERN-a (Medieval Central European Network), udruženja koje treba povezati istraživače koji se bave srednjovjekovljem Srednje Europe i u sklopu kojeg se održava svake druge godine konferencija koja je po broju sudionika treća medievistička konferencija na svijetu. Godine 2018. održana je u Zagrebu.

Za kraj, nekoliko osobnih reminiscencija na Jánosa M. Baka, s obzirom da sam i sama imala sreću biti među njegovim poslijediplomskim studentima. Velik broj studenata prošao je put od faze straha pred temperamentnim profesorom čiji su izljevi bijesa – opravdani, a nekad i neopravdani (ali uvijek uz naknadnu ispriku) – bili legendarni i gotovo poslovični u njegovoj okolini, pa do faze uviđanja prijateljske pa gotovo i očinske Jánoseve bliskosti i topline. Bak je

bio osoba koja je ravnopravno tretirala i najmanje i najveće te stvarala u pravom smislu riječi akademsku zajednicu studenata i profesora u zajedničkoj potrazi za znanjem. Njegova sposobnost izvlačenja biti projekta, teksta ili izlaganja, oblikovanja istraživačkih pitanja i brušenja nemuštih ideja odnosno desetkovanja poglavlja nes(p)retnih magisterija i disertacija bila je nenadmašna. Imao je i izrazitu socijalnu crtu za pomoć studentima koji su dolazili iz težih materijalnih i socijalnih uvjeta. Mudar, oštrouman, a skroman („znam nešto malo o tome, ne baš puno doduše“), duhovit, nekad sarkastičan, zračeci energijom i lucidnošću do zadnjeg dana usprkos fizičkoj slabosti zadnjih godina, Bak je jednostavno bio *cool*. Puno će nam nedostajati.

Zrinka Nikolić Jakus